

Др Вељко Влашковић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-3908-3590

Прегледни научни рад
УДК: 347.61/.64
DOI: 10.46793/7623-143-0.363V

О ПРАВУ ДЕТЕТА НА ЖИВОТ, ОПСТАНАК И РАЗВОЈ У КОНТЕКСТУ НАЈБОЉЕГ ИНТЕРЕСА ДЕТЕТА*

Резиме

Право детета на живот, опстанак и развој представља уједно један од водећих и основних принципа Конвенције УН о правима детета, којим се итите фундаментална и тесно испреплетана лична добра детета. Живот и опстанак предуслови су за остваривање свих осталих права детета, док је развој детета њихов основни циљ. Конвенција УН о правима детета, упркос одређеним дилемама које може изазвати садржина њене преамбуле, остаје неутрална према питању почетка детињства и људског живота уопште, односно проблему правне заштите нерођеног детета.

Најбољи интерес детета захтева и обезбеђивање квалитета живота детета који не би смео бити испод људског достојанства, што суштински представља идеал који није лако остварив у друштвима којима недостају расположиви ресурси. Истовремено право детета на развој је свеобухватно и вишеслојно укључујући свеукупни напредак детета у складу са његовим /њеним развојним способностима.

Кључне речи: права детета, Конвенција УН, живот, опстанак, развој, најбољи интерес детета.

1. Уводне напомене

Конвенција УН о правима детета је на исцрпан начин кодификовала права детета обједињујући на једном месту права прве и друге генерације, односно како грађанска и политичка, тако и социјална, културна и економска права

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

деце.¹ У правној теорији усталила се подела права из КПД на права заштите, обезбеђења и партиципације.² Права заштите имају за циљ заштиту деце од одређених врста понашања и радњи, којима би се деца као посебно рањива бића могла изложити и захтевају предузимање одговарајућих заштитних мера од стране државе.³ Као пример наведених права из КПД могу се навести право детета на заштиту од злостављања или занемаривања, као и право на заштиту од свих облика експлоатације.⁴ Са друге стране, правима на обезбеђење штите се најзначајнија лична добра детета, попут живота и здравља, али се поменутим правима истовремено настоје створити предуслови за интелектуални, емотивни и психички развој детета.⁵ Примере права на обезбеђење из КПД представљају право детета на живот и развој, право на образовање, као и право детета на социјалну заштиту.⁶ Треба рећи како су нека од права на обезбеђење у суштини више морални идеали или прокламације, него права, попут права детета на највиши могући степен здравствене заштите.⁷ Као и у случају права заштите, одрасла лица, а пре свих родитељи детета и држава, имају позитивну обавезу омогућити остваривање права детета на обезбеђење.⁸

Код обе претходно наведене групе права, обавеза родитеља, односно лица која се непосредно старају о детету и државе подразумева одговарајуће чињење, односно позитивну дужност, активност и напор како би се деци омогућило вршење права на заштиту и права на обезбеђење. Насупрот томе, права детета на партиципацију су специфична управо по томе што захтевају активно учешће детета и самостално доношење одлука о сопственој судбини. Од родитеља и лица која се непосредно старају о детету се очекује да поменута права не нарушавају, односно да се уздрже од радњи којима ће ометати партиципацију детета, али и да омогуће учешће детета у доношењу одлука.

¹ Видети Fortin, J., *Children's Rights and the Developing Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, стр. 39. Конвенцију УН о правима детета - КПД, усвојила је Генерална скупштина Уједињених нација резолуцијом 44/25 од 20. новембра 1989. године. UN General Assembly, *Convention on the Rights of the Child*, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, р. 3. Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90 и Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97.

² Verhellen, E., *Children's Rights in Europe*, The International Journal of Children's Rights, no. 1/1993, стр. 366; Драшкић, М., *Предговор за збирку прописа за област породичног права и права детета*, Београд, 2006, стр. 12.

³ Freeman, M., *The Future of Children's Rights*, Children & Society, no. 4/2000, стр. 277.

⁴ Видети чл. 19 и чл. 32. КПД.

⁵ Видети Драшкић, М., *Предговор за збирку прописа ...*, стр. 12-13.

⁶ Видети чл. 6, чл. 28. и чл. 26. КПД.

⁷ Детаљније Влашковић, В., *(Не)могућност остваривања права детета на здравље и права детета на социјално обезбеђење*, Форум, бр. 1-2/2020, стр. 3-26.

⁸ У том смислу Brems, E., *Children's Rights and Universality*, Developmental and Autonomy Rights of Children (ed. Willems, J.), Intersentia, Antwerpen - Oxford 2007, стр. 18.

Како би се потпуно сагледао однос између принципа најбољег интереса детета и права детета, потребно је анализирати примену поменутог принципа у контексту сваког појединачног права детета из КПД. Међутим, такав приступ био би једнако нецелисходан, колико и непрактичан. Наиме, права детета исказују одређене заједничке карактеристике у зависности од тога да ли припадају правима на обезбеђење, партиципацију или заштиту. Комитет за права детета је унутар наведених група права препознао одређена основна права која представљају извориште осталих права деце и уздигао их је у ранг правних принципа. У питању су право детета на живот, опстанак и развој, право детета на мишљење и право детета на заштиту од било ког облика дискриминације.⁹ Поменута права су носећи стубови КПД, чији је најбољи интерес детета темељ. У наредном делу, у најзначајнијим цртама указаће се на значај права детета на живот опстанак и развој у контексту принципа најбољег интереса детета.

2. Конвенција УН о правима детета, појам и домаћај права детета на живот

Право детета на живот, опстанак и развој представља основно и најзначајније право из групе права детета на обезбеђење. Штавише, као што је истакнуто, поменутом праву се према схватању Комитета за права детета даје значај једног од четири основна правна принципа из КПД.¹⁰ Због тога се у правној литератури истиче холистички карактер права детета на живот, опстанак и развој, будући да од вршења наведеног права зависи и остваривање свих осталих права детета из КПД.¹¹

Правом детета на живот, опстанак и развој штите се три различита, али тесно испреплетана лична добра детета која се надовезују једно на друго. Зато се може рећи како право детета на живот, опстанак и развој представља својеврсну правну симбиозу три различита права која служе истом циљу, односно стварању предуслова за вршење свих осталих права деце. Треба нагласити како овде није реч о некаквим ужим правима или овлашћењима унутар јединственог права детета на живот, опстанак и развој, већ о специфичној заједници три посебна права детета која у својој свеукупности и узајамној вези чине темеље детињства. У том смислу, "живот", "опстанак" и "развој" представљају елементе који су нераскидиво уткани у појам најбољег интереса детета. Због тога је, сликовито речено, однос између принципа најбољег интереса детета и права детета на живот, опстанак и развој једнак односу између лика и његовог одраза у огледалу.

⁹ Видети para. 12. CRC/GC/2003/5.

¹⁰ Исто.

¹¹ Видети Поњавић, З., Влашковић, В., *Породично право*, Београд, 2022, стр. 242, 250. Драшкић, М., *Породично право и права детета*, Београд, 2007, стр. 268.

Унутар права детета на живот, опстанак и развој, живот представља несумњиво највредније лично добро детета. Према КПД, државе-уговорнице признају сваком детету неодвојиво право на живот.¹² Израз "неодвојиво" ("*inherent*") указује како је право на живот у нераскидивој вези са личношћу и постојањем детета као људског бића. Сходно томе, "право на живот је најосновније, најфундаменталније, примарно и врхунско право које се признаје свим људским бићима и без којег би заштита свих осталих људских права била бесмислена или мање ефикасна".¹³ Право на живот се као добро неодвојиво од личности титулара штити кроз бројне опште међународноправне акте, попут Универзалне декларације о људским правима, Међународног пакта о грађанским и политичким правима и Европске конвенције о људским правима.¹⁴

У правној теорији постоји извесна дилема око правне природе људског права на живот. У том смислу, може се разликовати уска или негативна и широка, односно позитивна концепција наведеног права.¹⁵ Према првом схватању, право на живот рађа једино негативну обавезу државе и свих осталих лица да се уздрже од радњи којима би се могао угрожити живот једног лица. Међутим, према позитивном или ширем схватању поменуто право подразумева, поред негативних, и позитивне обавезе државе и осталих лица које служе очувању индивидуалног права на живот. Наведену концепцију права на живот усвојио је и Комитет Уједињених Нација за људска права (*The United Nations Human Rights Committee*), као надзорни орган за примену Међународног пакта о грађанским и политичким правима. У том смислу, "Комитет је запазио како се право на живот често уско тумачи. Израз "неодвојиво право на живот", ("*inherent right to life*") не може се на одговарајући начин разумети у рестриктивном смислу, а заштита овог права подразумева да

¹² Чл. 6. ст. 1. КПД.

¹³ Menghistu, F.T., *The Satisfaction of Survival Requirements, The Right to Life in International Law* (Ramcharan, B., ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1985, стр. 63.

¹⁴ Према чл. 3. Универалне декларације УН о људским правима, "свако има право на живот, слободу и безбедност личности". У Међународном пакту УН о грађанским и политичким правима стоји како "свако људско биће има неодвојиво право на живот". Вид. чл. 6. ст. 1. Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Поменути међународни уговор је усвојен заједно са Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима, Резолуцијом Генералне Асамблеје Уједињених Нација бр. 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године. Наша држава је ратификовала оба мултилатерална уговора о људским правима Законом о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима и Законом о ратификацији пакта о економским, социјалним и културним правима, Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, бр. 7/71. Право на живот штити се и у чл. 2. ст. 1. ЕКЉП, као и кроз чл. 1. Протокола бр. 6. уз ЕКЉП из 1983. године, којим се укида смртна казна.

¹⁵ Детаљније Hodgson, D., *The child's right to life, survival and development*, *The International Journal of Children's Rights*, no. 4/1994, стр. 380-383.

државе усвоје позитивне мере. С тим у вези, Комитет сматра како би било пожељно да државе-уговорнице предузму све могуће мере како би се смањила смртност одојчади и увећао животни век, нарочито усвајањем мера против неодговарајуће исхране и епидемија".¹⁶

Из наведеног става Комитета за људска права, постаје јасно зашто се право детета на живот преплиће са правом на опстанак и развој. Право на живот губи значај ако дете нема приступ основним добрима и услугама неопходним за одржавање живота.¹⁷ У том смислу, право детета на живот не обухвата само живот као људско добро, већ живот вредан људског достојанства.¹⁸ Због тога се поменуто право не може тумачити тако да је обавеза државе и друштва према детету искључиво негативна.

Међутим, упркос неспорном значају права детета на живот, наведено право је унето у текст Нацрта КПД на самом крају процеса израде текста Конвенције. Разлог поменутог одлагања није био у томе што се право детета на живот подразумевало, односно што се сматрало како се поменуто право већ довољно штити кроз друге међународне уговоре о људским правима. Увођење права на живот у предвечерје доношења КПД последица је немогућности твораца Нацрта да пронађу одговор на нерешиву енигму правне науке и дају одговор на питање када у правном смислу почиње људски живот. Другим речима, може ли се као титулар права на живот јавити и нерођено дете? Од одговора на наведено питање не зависи само домашај права детета на живот, већ и опсег примене принципа најбољег интереса детета.

Укључивању права детета на живот у текст Нацрта КПД претходила су бројна неслагања унутар радне групе. На крају, формирана је ужа радна група коју су сачињавали представници шест држава и UNICEF-а са задатком да коначно правно уобличи наведено право.¹⁹ Требало је остварити компромис између две тешко помирљиве струје, где су једни тражили да се право детету

¹⁶ Para. 5. CCPR General Comment No. 6: Article 6 (Right to Life), adopted at the Sixteenth Session of the Human Rights Committee, on 30 April 1982.

¹⁷ Hodgson, Д., *нав. чланак*, стр. 384.

¹⁸ Kaime, T., *The Convention on the Rights of the Child: A Cultural Legitimacy Critique*, Europa Law Publishing, Amsterdam, 2011, стр. 113.

¹⁹ Радна група је чак била близу становишта да се више не отвара дискусија поводом укључивања права детета на живот у текст Нацрта, али је на предлог пољског професора Лопатке (*Lopatka*) као председавајућег радне групе, ипак формирано уже радно тело са циљем да формулише наведено право детета. Видети Dorscheidt, J., *The unborn child and the UN Convention on Children's Rights: the Dutch perspective as a guideline*, The International Journal of Children's Rights, no. 4/ 1999, стр. 310. Поменуто ужа радна група је, поред представника UNICEF-а, обухватала представнике Аргентине, Бугарске, Индије, Италије, Норвешке и Уједињеног Краљевства). Para. 21. E/CN.4/1988/28. Видети Detrick, S., Doek, J., Cantwell, N., *The United Nations Convention on the Rights of the Child - A Guide to 'Travaux Préparatoires'*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht-Boston-London, 1992, стр. 121.

на живот признаје од момента зачећа, док су против тога били представници држава које су признавале могућност прекида трудноће под одређеним условима.²⁰ На крају се усвојило соломонско решење, које питање правног статуса нерођеног детета оставља отвореним.²¹ Детету се признаје неодвојиво право на живот, без назнака када живот у правном смислу почиње.

Ипак, извесне недоумице у смислу права нерођеног детета на живот унела је преамбула КПД. Наиме, у преамбули наведеног међународног уговора стоји како је детету "услед физичке и психичке незрелости потребна посебна заштита и брига, укључујући правну заштиту, како пре, тако и након рођења".²² Реч је заправо о формулацији из преамбуле Декларације УН о правима детета (1959), која је у интегралном облику унета у КПД на инсистирање Свете Столице.²³ Преамбула, за разлику од правила међународног уговора нема правно обавезујућу снагу, али представља важан основ за тумачење КПД.²⁴ Из тог разлога, текст преамбуле КПД је послужио као аргумент у прилог признавања права нерођеног детета на живот. На тај начин систематско тумачење КПД се и извесном смислу сукобило са историјским методом тумачења наведеног међународног уговора. Поводом тога, сама радна група је у свом извештају изнела став како се поменути делом преамбуле не намерава прејудуцирати тумачење било које одредбе Конвенције.²⁵

С обзиром да значајна већина држава признаје жени право на прекид трудноће, у правној теорији је преовладало становиште како је КПД неутрална у смислу правног статуса нерођеног детета.²⁶ Због тога се оставља државама-уговорницама да индивидуално одреде хоће ли предност дати праву нерођеног детета на живот или праву жене на прекид трудноће.²⁷ КПД тако изричито одређује када једно лице престаје имати положај детета, али не и када се

²⁰ На пример, за заштиту права детета на живот од момента зачећа залагале су се делегације Малте и Сенегала. Dorscheidt, J., *нав.чланак*, стр. 309. Наведено становиште нарочито је бранио представник Свете Столице, према којем дете и његов живот постоје од зачећа, при чему је за Свету Столицу нужно да се зачеће детета одиграло у браку. Видети пара. 25. E/CN.4/1988/28. Такође Detrick, S., Doek, J., Cantwell, N., *нав. дело*, стр. 121-122.

²¹ Чл. 6. ст. 1. КПД.

²² Пасус 9. преамбуле КПД.

²³ Видети пасус 3. преамбуле Декларације УН о правима детета из 1959. године. О томе Alston, P., *The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child, Human Rights Quarterly*, no. 1/1990, стр. 166.

²⁴ *Исто*, стр. 169.

²⁵ Видети Hodgson, D., *нав. чланак*, стр. 377.

²⁶ Alston, P., *нав. чланак*, стр. 177 - 178; Hodgson, D., *нав. дело*, стр. 377; Dorscheidt, J., *нав. чланак*, стр. 311.

²⁷ Alston, P., *нав. чланак*, стр. 177.

поменути статус стиче.²⁸ На тај начин, дискрецији држава-уговорница се оставља да одреде да ли се и у којој мери принцип најбољег интереса детета примењује и на период након зачећа, а пре рођења детета.

Међутим, премда се у државама које допуштају прекид трудноће не може говорити о принципу најбољег интереса нерођеног детета, то не значи са не препознају и не штите одређени интереси детета које није рођено. Наиме, у националним правним системима најчешће се нерођеном детету признаје условно ограничени правни субјективитет. Ограничени, јер му се, по правилу, признају одређена права из домена наследноправних односа, као и право на накнаду пренаталне штете у одговарајућим случајевима.²⁹ Међутим, правни субјективитет детета је услован, не само због тога што је потребно да се оно живо роди, већ и из разлога што почива на вољи мајке у случајевима када је прекид трудноће слободан. Због тога се може рећи како се у домену слободног прекида трудноће не може говорити о праву детета на живот, чиме дискусија о најбољем интересу детета постаје беспредметна. Наведена констатација важи за све правне поретке који познају установу слободног прекида трудноће, укључујући и наше право.³⁰ Дакле, у случајевима слободног прекида трудноће преовладава концепција према којој фетус представља део телесног интегритета жене и предмет њеног аутономног одлучивања.³¹ Са друге стране, у литератури постоји становиште како право детета на живот настаје оног момента када прекид трудноће више није могућ.³² Нажалост, према нашем

²⁸ Према КПД, дете је свако људско биће испод 18 година, осим уколико се по одговарајућем праву које се примењује на дете пунолетство не стиче раније. Видети чл. 1. КПД.

²⁹ У смислу способности за наслеђивање нерођеног детета, познато је правило према којем може наследити и зачето, а нерођено дете, под условом да се роди живо. Вид. чл. 3. ст. 2. Закона о наслеђивању Србије - ЗОН, Службени гласник РС, бр. 46/95 и 101/2003 - одлука УСРС. Много су интересантније ситуације које се тичу права детета на накнаду пренаталне штете. Наведена штета може бити последица како радњи трећих лица, тако и саме мајке. У енглеској судској пракси поставило се питање могућности да се интереси нерођеног детета заштите у случајевима када жена која носи дете злоупотребљава алкохол и наркотице. Међутим, енглески судови одбијају могућност да се у таквим случајевима нерођеном детету постави привремени старатељ јер се то оцењује повредом права мајке на самоодређење. Тек након рођења детета, оно може потраживати накнаду штете од мајке која му је нанела штету злоупотребом дрога, алкохола и других штетних супстанци. Ипак, енглеско право не признаје накнаду штете од стране мајке у ситуацијама када је штета настала као последица саобраћајног удеса, скривљеног њеном непажњом. Видети Cornock, M., Montgomery, H., *Children's rights in and out of the womb*, International Journal of Children's Rights, no. 1/2011, стр. 9.

³⁰ Видети чл. 2. ст. 1. и чл. 6. ст. 1. Закона о поступку прекида трудноће у здравственим установама, Сл. гласник РС, бр. 16/95 и 101/2005.

³¹ Cornock, M., Montgomery, H., *нав. чланак*, стр. 8.

³² Видети Поњавић, З., *Правни статус зачетог детета у нашем праву*, Правни живот, бр. 7-8/1995, стр. 90.

законодавству не постоји горња граница за апсолутну забрану прекида трудноће.³³ Само у таквим ситуацијама могло би се говорити о праву детета на живот јер наведено људско право не може бити ограничено. Због тога се у случајевима дозвољеног прекида трудноће услед медицинских или кривичноправних разлога, превасходно ради о ограничавању аутономије воље мајке, уместо афирмацији права детета на живот.

3. Дефинисање опстанка детета и свеобухватност права детета на развој

Као што је речено, на право детета на живот надовезују се и сва остала права из КПД, а пре свих права детета на опстанак и развој, која са поменутим правом чине једну целину. У Конвенцији се наводи како ће државе-уговорнице "обезбедити опстанак и развој детета у највећем могућем степену".³⁴ Дефиницију појма "опстанак детета" дао је посматрач Светске здравствене организације на самом крају процеса израде Нацрта КПД. Према наведеној организацији, "опстанак" детета нарочито обухвата "надзор над одрастањем, оралну рехидратацију и контролу болести, дојење, имунизацију, давање простора детету, нутриционистички одговарајућу исхрану и описмењавање женске деце".³⁵ Може се приметити како Светска здравствена организација дефинише "опстанак" детета указујући на карактеристичне болне тачке које прате детињство и децу у одређеним деловима света. На основу наведене формулације, право детета на опстанак се може разумети као минимални ниво потреба које се морају задовољити како би се људски живот могао очувати, односно избећи смрт детета услед разлога који се могу спречити.³⁶

Право детета на опстанак се ближе одређује низом мера из КПД. Тако се поменутим међународним уговором налаже државама-уговорницама да предузму одговарајуће мере како би се умањила смртност одојчади и деце, обезбедило пружање медицинске помоћи и здравствене заштите свој деци са тежиштем на развој примарне здравствене заштите, сузбила болест и неухрањеност деце, обезбедила одговарајућу пренатална и постнатална здравствена заштита мајкама, имао приступ образовању, развијала превентивна здравствена заштита, помогли и усмеравали родитељи по питањима планирања породице, образовања и осталих услуга.³⁷ Може се приметити како остваривање права детета на опстанак захтева посебно ангажовање државе,

³³ На пример, према Закону о условима и поступку за прекид трудноће Црне Горе из 2009. године, прекид трудноће не може се извршити након 32. седмице од дана зачећа. Видети чл. 4. наведеног Закона.

³⁴ Чл. 6. ст. 2. КПД.

³⁵ Para. 88. E/CN.4/1989/48.

³⁶ Hodgson, D., *нав. чланак*, стр. 383.

³⁷ Видети чл. 24 ст. 2. тач. а - f. КПД.

која са својим расположивим људским и материјалним ресурсима треба да помогне родитељима у остваривању наведеног права детета.

Право детета на живот, опстанак и развој представља својеврсни приказ целокупног детињства, односно фаза кроз које дете пролази. Након рађања и опстанка, дете треба развити своје интелектуалне, емотивне и сазнајне способности. Због тога развој детета представља последњи од три степеника којим се заокружује целина наведеног права из КПД. За разлику од права детета на живот и опстанак, право детета на развој се изричито предвиђа нашим породичним законодавством. Тако се у ПЗ наводи како "дете има право на обезбеђење најбољих могућих животних и здравствених услова за свој правилан и потпун развој."³⁸ Наш законодавац је општу формулацију права детета на развој из КПД проширио и прилагодио у духу Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима.³⁹

Међутим, КПД говори о развоју детета као обавези држава-уговорница, док се у нашем породичном законодавству развој детета изричито уобличава као право детета.⁴⁰ Формулација из ПЗ више одговара приступу Комитета за права детета, према којем се интереси детета штите преко права чији је титулар дете (*"right-based approach"*). У том смислу, формулација нашег законодавца уважава и уплив партиципативних елемената у концепт "развоја" детета, до које долази у све већој мери како дете сазрева. Са друге стране, исказивање потребе за развојем детета кроз обавезу родитеља и државе одговора изворној концепцији КПД према којој се питање развоја детета надовезује на живот и опстанак као лична добра детета.

Општа формулација права детета на развој подсећа више на морални идеал, него на право. Утопијски карактер остваривања "највећег могућег степена развоја детета" се додатно наглашава када се наведени израз исказе као право детета. Због тога о "највећем могућем степену развоја", треба говорити у смислу "највећег расположивог степена развоја" детета. Нажалост, у значајном броју држава, ресурси за остваривање права детета на развој су веома оскудни. Комитет за права детета је био свестан таквих околности, те у таквим ситуацијама сугерише државама-чланицама да настоје задовољити најнужније сегменте развоја детета. На пример, у Закључним препорукама упућеним Етиопији 1997. године, Комитет сматра како у ситуацији оскудности ресурса предност треба дати економским, социјалним и културним правима детета, укључујући право на здравље, образовање и рехабилитацију, те да у том смислу највећу пажњу треба посветити систему примарне здравствене

³⁸ Чл. 62. ст. 1. ПЗ.

³⁹ У наведеном међународном уговору стоји како свако има право на уживање највишег могућег стандарда физичког и психичког здравља. Видети чл. 12. ст. 1. Међународног пакта УН о економским, социјалним и културним правима.

⁴⁰ Упоредити чл. 6. ст. 2. КПД са чл. 62. ст. 1. Породичног закона Србије - ПЗ, Сл. гласник РС бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.

заштите.⁴¹ Очито је како се у одређеним државама, право детета на развој заправо преклапа са правом детета на опстанак. Међутим, чак и у државама са највећим степеном социјалне и здравствене заштите не могу се сваком појединачном детету омогућити идентични предуслови развоја у конкретном случају. Због тога се може рећи како снажне идеалистичке примесе унутар појма "развоја" у доброј мери отежавају дефинисање, али и разграничење у пракси права детета на развој од сличних права из КПД.⁴²

Ипак, иза апстрактне фасаде "развоја детета" крије се низ ужих и конкретнијих права детета којима се наведени концепт ближе одређује и конкретизује, попут права детета на образовање, права на здравствену заштиту или права детета да зна своје порекло. Тек кроз наведена права из КПД која служе принципу развоја детета може се уочити како концепт "развоја" садржи и значајне елементе партиципације и аутономије детета. Другим речима, преко ужих и конкретнијих права која представљају израз права детета на развој долази до продора принципа партиципације детета унутар свеобухватног концепта развоја детета.⁴³ Принцип "најбољег интереса" у томе игра веома важну улогу. Наиме, наведено начело, постепеним преображајем свог патерналистичког карактера, постаје својеврсни мост за продор партиципативних елемената унутар општег права детета на развој. На тај начин граница између поменутог права и аутономних права детета постаје све флуиднија како дете одраста и сазрева, да би се на крају у потпуности изгубила. Све ово указује на несавршеност и у доброј мери артифицијелност подела права детета.

Општи карактер, али и неодређеност права детета на живот, опстанак и развој, нарочито у контексту развоја детета, упућује на закључак да се у случају наведеног права ради о моралном принципу који је добио свој правни израз. Потреба да се штити и омогући развој детета постоји на међународноправној сцени још од 1924. године и принципа Декларације Лиге нација о правима детета.⁴⁴ У односу на наведену Декларацију, појам развоја детета је данас вишеструко проширен и подразумева физички, душевни, духовни, морални, психолошки и друштвени развој детета.⁴⁵ Као што се може видети, појам "развоја" детета је добио на својој ширини, али не и одређености. Из тог разлога, право детета на развој суштински представља правни принцип, који се

⁴¹ Para. 28. CRC/C/15/add. 67. Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Ethiopia.

⁴² Видети Hodgson, D., *нав. чланак*, стр. 385.

⁴³ На пример, према нашем породичном законодавству, дете које је навршило 15 година живота и које је способно за расуђивање може одлучити коју ће средњу школу похађати. Чл. 63. ст. 2. ПЗ. Такође, дете истог узраста које је способно за расуђивање може дати пристанак за предузимање медицинског захвата. Видети чл. 62. ст. 2. ПЗ.

⁴⁴ У Принципу I поменуте Декларације наводи се како се детету морају дати средства неопходна за његов нормални развој, како физички, тако и духовни.

⁴⁵ Видети чл. 27. ст. 1. КПД и para. 12. CRC/GC/2003/5.

може ближе одредити једино кроз одговарајућа правна правила, односно конкретнија права детета. Као што је речено, у питању су права из домена образовања, социјалне и здравствене заштите, али и о права детета везана за родитељско старање. У том смислу, право детета да зна ко су му родитељи, право да живи са својим родитељима и право да одржава личне односе са родитељем са којим не живи издвајају се и у домаћем породичном законодавству.⁴⁶ Без обзира што се поменута права остварују као израз знатно ширег права детета на развој, однос између родитеља и деце није могуће посматрати искључиво из угла права детета. Реч је о узајамним и тесно испреплетаним односима који чине јединствено окружење за одрастање и развој детета. У поменутом контексту, принцип најбољег интереса детета треба схватити као везивно ткиво између односа у породици, а не оруђе за доминацију права деце над родитељским правима. Сходно томе, право детета да живи са својим родитељима, као и право да са њима одржава личне односе, чини уједно и важан сегмент вршења родитељског права. Са друге стране, право детета на сазнање порекла представља предуслов за успостављање, али и функционисање правног односа између родитеља и деце, а све заједно израз или ужу манифестацију права детета на развој.

*Veljko Vlašković, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

ON THE CHILD'S RIGHT TO LIFE, SURVIVAL AND DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE CHILD'S BEST INTERESTS

Summary

The child's right to life, survival and development is at the same time one of the guiding and basic principles of the UN Convention on the Rights of the Child, which protects the fundamental and closely intertwined personal interests of the child. Life and survival are prerequisites for realising all other child rights, while child development is their basic goal. The UN Convention on the Rights of the Child, despite certain dilemmas that may be caused by the content of its preamble, remains neutral regarding the issue of the beginning of childhood and human life in general and the problem of legal protection of the unborn child.

⁴⁶ Видети чл. 59, чл. 60. и чл. 61. ПЗ.

The best interest of the child also requires ensuring the quality of life of the child, which should not be below human dignity, which essentially represents an ideal that is not easily achievable in societies that lack available resources. At the same time, the child's right to development is comprehensive and multi-layered, including the overall development of the child in accordance with his/her developmental abilities.

Key words: child rights, UN Convention, life, survival, development, the best interests of the child.

Литература

- Alston, P., *The Unborn Child and Abortion under the Draft Convention on the Rights of the Child*, *Human Rights Quarterly*, no. 1/1990.
- Brems, E., *Children's Rights and Universality*, Developmental and Autonomy Rights of Children (ed. Willems, J.), Intersentia, Antwerpen - Oxford, 2007.
- Verhellen, E., *Children's Rights in Europe*, *The International Journal of Children's Rights*, no. 1/1993.
- Влашковић, В., *(Не)могућност остваривања права детета на здравље и права детета на социјално обезбеђење*, Форум, бр. 1-2/2020.
- Detrick, S., Doek, J., Cantwell, N., *The United Nations Convention on the Rights of the Child - A Guide to Travaux Préparatoires*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht-Boston-London, 1992.
- Dorscheidt, J., *The unborn child and the UN Convention on Children's Rights: the Dutch perspective as a guideline*, *The International Journal of Children's Rights*, no. 4/1999.
- Драшкић, М., *Предговор за збирку прописа за област породичног права и права детета*, Београд, 2006.
- Драшкић, М., *Породично право и права детета*, Београд, 2007.
- Kaime, T., *The Convention on the Rights of the Child: A Cultural Legitimacy Critique*, Europa Law Publishing, Amsterdam, 2011.
- Cornock, M., Montgomery, H., *Children's rights in and out of the womb*, *International Journal of Children's Rights*, no. 1/2011.
- Menghistu, F.T., *The Satisfaction of Survival Requirements*, *The Right to Life in International Law* (Ramcharan, B., ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1985.
- Поњавић, З., *Правни статус зачетог детета у нашем праву*, *Правни живот*, бр. 7-8/1995.
- Поњавић, З., Влашковић, В., *Породично право*, Београд, 2022.
- Fortin, J., *Children's Rights and the Developing Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- Freeman, M., *The Future of Children's Rights*, *Children & Society*, no. 4/2000.
- Hodgson, D., *The child's right to life, survival and development*, *The International Journal of Children's Rights*, no. 4/1994.